

УДК 372:37(477.87)161.2

ГНАТКОВИЧ Тетяна Дмитрівна,
кандидат педагогічних наук,
завідувач навчально-методичного кабінету
методики викладання суспільно-гуманітарних
та художньо-естетичних дисциплін
Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти
Україна, м. Ужгород

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті зосереджено увагу на інноваційних технологіях навчання при викладанні української літератури в закладах загальної середньої освіти. Чітко проаналізовано технології навчання; розглянуто і структуровано види нетрадиційних форм уроків української літератури.

Акцентовується увага на інноваційному навчанні як способі реалізації нових завдань освіти з метою забезпечення розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості.

Розглядаються групи інноваційних технологій, пропонується перелік нестандартних уроків, що ввійшли в практику сучасної школи; розглянуто структуру таких уроків та подаються приклади вивчення певних тем.

Ключові слова: інноваційні технології, методи, мислення, практика, прийому проєкт, теорія.

Abstract. In the article, the author has focused on innovative learning technologies in teaching Ukrainian literature in institutions of general secondary education. Learning technologies have been profoundly analyzed; types of non-traditional forms of Ukrainian literature lessons have been observed and systematized.

Emphasis is placed on innovative learning as a way of implementing new educational tasks in order to ensure the development of various forms of thinking, creative abilities, and high social and adaptive capabilities of the individual.

The groups of innovative technologies have been outlined, a list of non-standard innovative lessons that entered into the practice of contemporary schools has been offered; the structure of such lessons has been underlined and examples of studying certain topics have been provided.

Keywords: innovative technologies, methods, thinking, practice, project techniques, theory.

Вступ. Провідна ідея НУШ – створити школу, у якій буде цікаво навчатися й яка даватиме учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у повсякденному

житті. У шкільній освіті література займає особливе місце, оскільки є невід'ємною складовою формування гуманістичного світогляду сучасної особистості, потужним носієм ідентичності нації, її генетичного коду, тому в контексті національного самоусвідомлення й самоствердження її роль незаперечна і важлива.

Нові завдання освіти висувають нові вимоги й до інтерпретації та методів аналізу художніх творів, стимулюють до пошуку нових педагогічних технологій.

Мета статті: проаналізувати використання інноваційних технологій у роботі вчителя-словесника; розглянути види нетрадиційних форм уроків української літератури.

Виклад основного матеріалу. Молодь хоче навчитися розв'язувати складні проблеми і, критично ставлячись до обставин, порівнювати альтернативні точки зору чи самостійно приймати виважені рішення. Проте освіта, як ніяка інша галузь духовного життя, формується під впливом цінностей національної культурно-історичної традиції і залишається чи не найбільш консервативною галуззю суспільного життя. Якщо зміни відбуваються перш за все у змісті предмета – викреслюються зі шкільної програми одні імена та твори і додаються інші, – то в галузі методики викладання багате експериментуванням часто не увінчується успіхом. Праця учня, який роками сидить мовчки за партою, слухає вчителя і намагається запам'ятати те, що йому говорять, не може забезпечити ні повноцінного формування особистості, ні найвищого щастя людини від успіхів у творенні. Розвиток творчого потенціалу людини практикується сьогодні як основне завдання школи. Тому необхідно оновлювати методи викладання літератури, яка є предметом державної ваги.

Проблемам інноваційної діяльності в освітній сфері було присвячено чимало досліджень провідних зарубіжних і українських вчених, серед яких Дж. Равен, Дж. Боуден, С. Маслач, М. Лейтер, Е. Шорт, Е. Тоффлер, Р. Уайт, А. Бермус, Р. Хайгерті, А. Метью, Л. Ващенко, М. Поташник, М. Бургін, В. Журавльов, І. Бех, Л. Даниленко, О. Пехота, О. Попов, Л. Подимов, В. Сластьоніна, А. Хуторський та інші. Інноваційні технології навчання при викладанні української літератури в закладах загальної середньої освіти стали предметом наукових досліджень І. Бабина, І. Дичківської, П. Бачинського, Я. Кодлюк, О. Локшиної, Л. Пильгун, О. Пометун, С. Ралькіної, В. Гузеєва, А. Гіна, О. Когут, Л. Пироженко, А. Фасолі.

Наше дослідження ґрунтується на ідеї використання технології інтерактивного навчання (О. Пометун, В. Шарко), особистісно зорієнтованого навчання (І. Якиманська, І. Бех, А. Фасоля), ідеї використання ігрових прийомів (В. Саюк, Г. Токмань, В. Корнеєва), технології критичного мислення (А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метьюз, Д. Клустер, О. Пометун), впровадження ІКТ (О. Бондаренко, В. Заболотний, Г. Козлакова, О. Міщенко), проектної технології (І. Баханов, В. Гузьєв, І. Єрманов).

Які переваги інноваційних методів навчання? Перш за все – підвищення коефіцієнта корисної дії процесу засвоєння інформації. За даними американських учених, під час лекції учень засвоює всього лиш 5% матеріалу, під час читання – 20%, роботи з відео/аудіоматеріалами – 30%, під час дискусії – 50%, під час практики – 75%, а коли учень навчає інших чи відразу застосовує знання – 90%.

Як бачимо, відносно пасивні методи навчання (коли учень лише засвоює та відтворює інформацію) мають на рівень (у 5-10 разів!) нижчу ефективність, ніж активні та інтерактивні.

Під час інноваційного навчання учень стає не об'єктом, а суб'єктом навчання. Він відчувається активним учасником освітнього процесу та помічає особистий розвиток, що дуже важливо для старшокласників. Це забезпечує внутрішню мотивацію навчання і сприяє його ефективності.

Завдяки новизні та оригінальності інноваційних методів при правильній їх організації зростає цікавість до творчого процесу. На нашу думку, особлива цінність такого навчання в тому, що учні долучаються до ефективної роботи в колективі.

Інноваційні технології: теорія і практика питання. Технологія навчання (з грецької – мистецтво слова, навчання) – за тлумаченням ЮНЕСКО, це в загальному розумінні системний метод створення, застосування й визначення всього процесу навчання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, який ставить своїм завданням оптимізацію освіти.

Як свідчить український педагогічний словник, технологію навчання також часто трактують як галузь застосування системи наукових принципів до програмування процесу навчання й використання їх на практиці з орієнтацією на цілі діяльності, які допускають їх оцінювання. Ця галузь орієнтована здебільшого на учня, а не на предмет вивчення, на перевірку виробленої практики (методів і техніки навчання) в ході емпіричного аналізу й широкого використання аудіовізуальних засобів, визначає практику в тісному зв'язку з теорією навчання.

Навчальною технологією називають і послідовні практичні дії здобувачів освіти та вчителів у навчально-виховному процесі, які забезпечують формування в учнів заздалегідь заданих рис. Ознаками технології є:

- 1) чіткість та визначеність у фіксації результату;
- 2) наявність критеріїв його досягнення;
- 3) поетапна й систематизована структура діяльності суб'єктів навчання, яка передбачає можливість перенести і повторити досвід.

Сучасний учитель має володіти такими професійно-педагогічними і фаховими вміннями, які були б спрямовані не тільки на передачу знань, а й сприяли б формуванню особистості учня як людини нового типу з гнучким нестандартним мисленням, зі стійкою внутрішньою мотивацією, з умінням самореалізації. Зміни не можливі без застосування в освітньому процесі інноваційних технологій, які забезпечують творчу діяльність учнів.

Інноваційне навчання (лат. *innovatio* – оновлення, зміна) – навчальна та освітня діяльність, зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі; ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості.

З розвитком цивілізації (продукуванням нових знань, створенням нових технологій, систем комунікацій, ускладненням соціальних зв'язків) постійно оновлюються вимоги до якості освіти, одним із найважливіших засобів забезпечення якої є інноваційність освітнього пошуку. Як стверджує І. М. Дичківська стосовно особистісного чинника педагогічної діяльності **інноваційність означає:**

1. Діалог учителя та учня/учениці – передбачає рівність психологічних позицій обох сторін.

2. Дослідження культури й суспільства – виявляється у прагненні дослідити проблеми та обрати оптимальні способи їх розв'язання.

3. Відкритість свого «Я», власного внутрішнього світу – організація такого педагогічного середовища, яке сприяло б формуванню і розвитку образу «Я» [12].

Упровадження інновацій покликане забезпечити підвищення якості навчання й виховання дітей або знизити певні витрати на досягнення результатів. Нерідко інноваційні дії можуть бути результативними, але малоефективними. Загалом, як стверджують дослідники інновацій, будь-який інноваційний процес з погляду на його ефективність значною мірою ризикований, адже суть у багатьох чинниках, що впливають на впровадження і використання інноваційної педагогічної технології. Часто новатор відчуває багатовекторний опір, вибирає тривалі строки впровадження, зупиняється на малоефективній організації тощо.

Інноваційні технології навчання можна розподілити на чотири групи залежно від мети уроку та форми організації навчальної діяльності учнів:

- кооперативне навчання;
- групове навчання;
- ситуативне моделювання;
- опрацювання дискусійних питань.

1. Технології кооперативного навчання. Парна і групова робота організується як на уроках засвоєння, так і на уроках застосування знань, умінь і навичок. Це може відбуватися одразу ж після викладу вчителем нового матеріалу, на початку нового уроку замість опитування, на спеціальному уроці, присвяченому застосуванню знань, умінь та навичок, або бути частиною повторювально-узагальнювального уроку.

2. Технології групового навчання передбачають одночасну спільну (фронтальну) роботу всього класу.

3. Технології ситуативного моделювання. Модель навчання у грі – це побудова навчального процесу за допомогою залучення учнів у гру (передусім ігрове моделювання явищ, що вивчаються). Ігрова модель навчання покликана реалізувати, крім основної дидактичної мети, ще й комплекс ідей: забезпечення контролю виведення емоцій; надання дитині можливості самовизначення; надихання і допомога творчій уяві; надання можливості зростання навичок співробітництва в соціальному аспекті; надання можливості висловлювати свої думки. Як правило, ігрова модель навчання реалізується за чотири етапи:

1) орієнтація (введення учнів у тему, ознайомлення з правилами гри, загальний огляд її перебігу);

2) підготовка до проведення гри (викладення сценарію гри, визначення ігрових завдань, ролей);

3) основна частина – проведення гри;

4) обговорення.

4. Технології опрацювання дискусійних питань. Дискусія є важливим засобом пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання. Вона значною мірою

сприяє розвитку критичного мислення, дає можливість визначити власну позицію, формує навички відстоювати свою думку, поглиблює знання з обговорюваної проблеми – і все це повністю відповідає завданням сучасної школи.

На всіх етапах літературної освіти в школі необхідно розкривати нетрадиційні погляди на літературний твір чи його автора, знаходити такі методи і прийоми, які б активізували розумову діяльність учнів, спонукали їх мислити самостійно, формувати високі ідеали. Тому варто використовувати **нетрадиційні форми уроків**.

Серед нестандартних уроків, що ввійшли в практику нової української школи, виділяються:

- блок (вивчення двох творів чи постатей);
- бінарний/інтегрований урок (поєднання двох близьких тем з двох шкільних предметів);
- дослідження літературознавчо-психологічне, -філософське, -соціологічне, -історичне;
- історико-літературна композиція, музично-літературна композиція;
- імітації (урок-суд/аукціон/біржа);
- рольова гра «Театр», «Літературна кав'ярня», «Літературний салон»;
- сократівський діалог;
- урок біографічний, -компаративний, -структуральний, -міфологічний, -феміністичний;
- урок-конкурс, вітальня, вистава, концерт, екскурсія;
- урок-есе, -проект, -диспут, -журнал, -семінар, -винахід, -практикум, -конференція, -взаємонавчання, -творчий звіт, -творчості тощо.

До прикладу пропонуємо структуру деяких типів нестандартних уроків.

Урок-дослідження – це така навчальна форма, у якій домінує дослідницький метод вивчення матеріалу.

Використання цього типу уроку зумовлене проблемами сучасного суспільства, яке ставить перед школою завдання виховати творчу особистість, розвинути творчі задатки учнів, навчити їх мислити, здобувати знання самостійно й застосовувати їх на практиці.

Уроки-дослідження можна застосовувати до різних типів уроку:

- Під час вступного уроку *«Театр корифеїв. Розвиток драматургії: соціально-побутові та історичні драми й комедії»* учні можуть досліджувати, як сам розвиток театру в Україні, так і окремих його діячів, їхній вклад у цей розвиток (М. Старицький, М. Кропивницький, родина Тобілевичів та інші).

- Під час вивчення біографії Володимира Винниченка можна дати кожному учневі досліджувати певний період його життя за таким принципом: учень, студент, революціонер, в'язень, політик, емігрант, художник, драматург... Так старшокласники зможуть більше дізнатися про Винниченка як особистість, історичні обставити його життя, еволюцію світогляду протягом життя.

- Під час вивчення збірки поезій І. Франка *«Зів'яле листя»* учні досліджують не тільки історію написання збірки, але й історії кохання поета до Ольги Рошкевич, Юзефи Дзвонковської, Целіни Журовської, декламують та аналізують вірші під музичний супровід. У кінці уроку доречно поставити

проблемні питання, об'єднавши учнів у групи. Запитання для 1-ої групи: «У передмові до I видання «Зів'ялого листя» (1896 р.) І. Франко запитував себе самого: «Чи варто було трудитися, щоб пустити у світ пару жмутків зів'ялого листя, вкинути в круговорот нашого сучасного життя кілька крапель, затрое-них песимізмом?» Дайте свою відповідь на це запитання». Запитання для 2-ої групи: «Збірка «Зів'яле листя» – це ознака слабкості чи духовної сили поета?» Запитання для 3 групи: «Яким постає перед вами ліричний герой збірки? Дайте йому психологічну характеристику».

- При вивченні новели М. Хвильового «Я (Романтика)» учні можуть досліджувати проблему внутрішнього роздвоєння людини між гуманізмом і фактичною відданістю революції, між загальнолюдськими, вічними цінностями й політичною кон'юктурою. Так здобувачі освіти самостійно зможуть проаналізувати головного героя, його психологію, обставини та причину такого вибору.

Сократівський діалог – форма уроку, яка використовується для продукування ідей, дослідження проблеми, формулювання точки зору. Питання, які ставляться під час уроку, можна об'єднати в декілька груп.

Перша – запитання для уточнення: «Що ви маєте на увазі, коли кажете...? Який приклад ви можете навести...? Чому ви сказали...? Як це стосується до...? Чи ви можете пояснити це більш детальніше? Яка, на вашу думку, головна проблема?»

Друга група – запитання з припущеннями: «Які припущення ви робите? Чому ви робите ці припущення? Ви припускаєте, що...?»

Третя група – запитання, які визначають перспективу й точку зору: «Чи можете підтвердити свої припущення? Яка ваша точка зору щодо...? Чи є перспектива в тому, що...?»

Четверта група – запитання, які визначають факти, причини та докази: «Чи можете ви це довести? Чому ви вірите в це? Наскільки ви впевнені в цьому? Чи можете навести приклад із реального життя? Чи є у вас на це альтернативний погляд?»

П'ята група – запитання для формулювання висновків: «До якого висновку ви дійшли? Яким буде результат? Яке це має значення?»

Розумова діяльність учнів стимулюється постановкою питань. Питання вчителя мають бути настільки складним, щоб в учнів виникли певні труднощі, і водночас – посиленням для самостійного знаходження відповіді. Такий метод навчання називається евристичним (з грец. *heurisko* – *шукаю, знаходжу, відкриваю*), тобто він сприяє пошуку знань замість їхньої передачі. Сократ відмовився від примусового навчання, бо визнавав лише переконання як найдієвіший засіб для розвитку інтелектуальних здібностей учнів.

Урок-журнал – нестандартна форма уроку, яка передбачає «заповнення» певних сторінок під час вивчення теми, як вивчення біографії («Дитинство», «Світгляд», «Творчість») так і вивчення твору («Історія написання», «Особливості твору»). Такий урок можна створювати у форматі сайту/презентації, що допоможе урізноманітнити навчання, зібрати важливу інформацію на одній сторінці.

Уроки-диспути – це форма колективного обговорення, мета якого – виявити істину або знайти правильний розв'язок порушеного питання через висловлення власних міркувань та зіставлення поглядів опонентів на проблему.

Форми уроків-диспутів:

- урок-дуель,
- урок-літературознавчий бій,
- урок-дискусія,
- урок-вибір,
- проблемний урок,
- урок-виклик,
- урок-протистояння,
- урок-дебати.

Приклади тем уроків:

- Доба руїни і руїна людських душ (за драматичною поемою Лесі Українки «Бояриня»).
- Чи виправдане зло в ім'я добра? (за романом Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?»).
- У чому сенс життя? (за повістю-поемою Осипа Турянського «Поza межами болю»).
- Чи впливає ім'я та прізвище людини на її особистість, успіх у житті, кар'єру? (за трагікомедією М. Куліша «Мина Мазайло»).

Урок-квест – це урок, на якому учням пропонується у формі квесту, тобто пошукової (часто пригодницької) гри виконати низку різноманітних логічних дій, спрямованих на отримання кінцевого результату.

Види квестів:

▲ Ескейп-рум передбачає пошук виходу з одного чи кількох приміщень за допомогою захованих підказок. Зазвичай має обмеження у часі. Найчастіше – 1 годину.

▲ Квест у реальності передбачає повне занурення в сюжетну лінію, яка базується на змісті відомих книг, фільмів або комп'ютерних ігор. Різновидом квесту в реальності є екшн-квест, який базується на виконанні героєм активних дій, спрямованих на досягнення певної мети. Або хорор-квест, який має неабиякий успіх у поціновувачів гострих відчуттів.

▲ Квест-перфоманс заснований на взаємодії команди гравців з акторами, які грають ролі як позитивних, так і негативних персонажів. Головним принципом тут є не пошук підказок, а вплив на сюжет шляхом прийняття рішення на основі аналізу ситуації.

▲ Морфеус. Це особливий жанр квесту, у якому виконувати завдання гравці мають із зав'язаними очима.

▲ Вебквест – робить навчання жвавим і цікавим, учить дітей працювати з інформацією, використовувати різноманітні інформаційні ресурси, підвищує рівень інформаційної грамотності. Вебквест може бути застосований при дистанційному чи інклюзивному навчанні, бо дозволяє працювати із завданнями відокремлено.

Послідовність проходження навчального квесту

Завдання → запитання → пошук відповіді → аналіз отриманої інформації → перехід до наступного запитання.

Квест-урок стимулює розвиток логічного мислення, привчає дітей розмірковувати над завданням, різнобічно оцінювати ситуацію, аналізувати інформа-

цію з точки зору значимості, важливості та необхідності, дозволяє пов'язувати матеріал кількох предметів, залучаючи логіку і критичне мислення. До того ж він дає можливість дітям почуватися безпосередніми учасниками навчального процесу, а не залишатися спостерігачами і споживачами інформації, пропонованої вчителем.

Бінарний урок. Такий урок часто називають інтегрованим. Головна перевага його полягає в можливості створити в учнів систему знань, допомогти уявити взаємозв'язок предметів і таким чином підвищити рівень знань учнів.

Особливості:

- нетрадиційна структура, що вирізняється чіткістю, компактністю (за блоками, які відповідають двом-трьом різним навчальним предметам, матеріал із яких інтегрується), а також оригінальністю мотиваційних та рефлексивних аспектів;

- логічний взаємозв'язок навчального матеріалу кількох навчальних предметів;

- підпорядкованість викладу навчального матеріалу різних навчальних предметів єдиній меті уроку (із змісту предметів добираються тільки ті відомості, які необхідні для її реалізації);

- інформативна ємність уроку;

- вибір певного місця проведення та його оформлення;

- урізноманітнення засобів навчання (із використанням відео-, аудіозаписів, мультимедійних презентацій тощо);

- раціональне поєднання різних видів діяльності учнів із різними способами навчальної взаємодії (колективна, парна, групова, індивідуальна);

- висока активність учнів та чітке визначення їхнього навантаження;

- підвищений емоційний вплив на учнів.

Бінарні уроки вимагають активної діяльності кожного учня, тому клас необхідно готувати до їх проведення: запропонувати літературу з теми уроку, порадити узагальнити практичний досвід, придивитися до конкретного явища. Бінарні уроки допомагають зміцнити учнівські колективи, поставити перед ними спільні завдання, виробити спільні дії та єдині вимоги.

Урок-імітація. Це уроки, що базуються на імітації діяльності закладів і організацій: урок-«суд», урок-«аукціон», урок-«біржа знань» тощо. Перед учнями ставляться проблемно-пошукові завдання, даються творчі завдання; ці уроки виконують і профорієнтаційну роль, адже під час їх проведення проявляються артистизм школярів, неординарність їхнього мислення.

Урок-захист проєктних робіт. Під час таких уроків учні вчаться виступати перед публікою і поважати тих, хто виступає перед ними. Недостатньо підготувати проєкт, його потрібно вміло захистити, відповісти на питання прискіпливих експертів і спробувати свої вміння презентувати ідеї, проєкти, продукти тощо.

Урок-есе – сукупність філософської, естетичної, літературно-критичної, художньої, публіцистичної літератури з парадоксальним викладом. На такому уроці може розглядатися цікава й актуальна одночасно для кількох шкільних предметів тема. Такі уроки демонструють, що отримані на уроках знання необхідні в повсякденному житті, їх можна та слід використовувати.

Прес-конференція. Уроки цього типу сприяють розвитку навичок роботи з додатковою літературою, прищеплюють допитливість, виробляють уміння працювати в колективі, надавати взаємодопомогу. Клас об'єднується в дві групи. Перша – представники преси, друга – на спеціалістів з теми уроку. По закінченню прес-конференції має бути випущена газета, придумані її назва і рубрики.

Орієнтовний план проведення уроку:

1. Виступи спеціалістів
2. Запитання від преси спеціалісту
3. Оформлення газет у групах
4. Підсумки прес-конференції.

Спеціалісти висловлюють свою позицію за алгоритмом:

✚ **Теза:**... *я вважаю, що..* (висловлюється власна думка, пояснюється, у чому полягає точка зору).

✚ **Обґрунтування:** .. *тому, що...* (наводиться причина появи цієї чи іншої думки, тобто на чому ґрунтуються докази на підтримку вашої позиції).

✚ **Приклад:** ...*наприклад ..* (наводяться факти, які демонструють докази, підсилюють вашу позицію).

✚ **Висновки:** ..*отже, як бачимо...* (узагальнення думки, висновок про те, що необхідно робити – заклик прийняти вашу позицію).

Методичний аналіз нестандартних уроків дає підстави стверджувати, що вони дають імпульс для різнобічного розвитку особистості, є важливими чинниками, які в сполученні з правильним вибором типу і структури уроку та методів навчання сприяють підвищенню якості занять учнів.

З огляду на викладене вище пропонуємо методичні рекомендації з проведення нестандартних уроків:

1. Нестандартні уроки варто використовувати як підсумкові під час узагальнення та закріплення знань, умінь і навичок учнів.

2. Занадто часте звернення до подібних форм організації освітнього процесу недоцільне, оскільки це може призвести до втрати стійкого інтересу до навчального предмета і процесу навчання.

3. Нетрадиційному уроку повинна передувати ретельна підготовка, розроблення системи конкретних цілей навчання і виховання.

4. При виборі форм нетрадиційних уроків учителю необхідно враховувати особливості свого характеру й темпераменту, рівень підготовленості та специфічні особливості класу загалом й окремих учнів.

5. Інтегрувати зусилля вчителів при підготовці спільних уроків, доцільно не тільки в рамках предметів гуманітарного циклу, а й з опорою на предмети математично-природничого циклу.

6. Під час проведення нестандартних уроків керуватися принципом «з дітьми та для дітей», ставити одну з основних цілей – виховання учнів в атмосфері добра, творчості, радості.

Сучасна національна освіта відкрита для різноманітних технологій. Словесник має їх не тільки знати, а й творчо використовувати, застосовувати для ефективного викладання літератури в школі.

Висновки. Учитель-словесник – вічний учень. Він перебуває в постійному творчому пошуку, вивчає класичні, традиційні підходи до навчання та опрацьовує інноваційні технології, щоб на їх основі створити власну систему ефективного викладання української літератури в школі.

Проведення нестандартних уроків робить процес навчання інтенсивним, бо створює атмосферу змагання, виховує вміння співпрацювати. Такі уроки сприяють розвитку творчості, формуванню власних поглядів на проблеми, які слід вирішити. Використання інтерактивних методів і прийомів дозволяє підвищити результативність навчання; позитивну мотивацію учнів, сприяє розвитку розумових здібностей, комунікативної компетенції, творчої активної особистості.

Таким чином, навчання тільки тоді стане для учнів радісним і привабливим, коли вони самі будуть вчитися: проєктувати, конструювати, досліджувати, відкривати, тобто пізнавати світ у справжньому сенсі цього слова. А це можливо тільки в процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності на основі сучасних педагогічних технологій. Отже, інтерактивне навчання – цікавий, творчий і перспективний напрямок.

Література та джерельна база

1. Law of Ukraine «On Education» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/>
2. Law of Ukraine «On Complete General Secondary Education» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://osvita.ua/legislation/law/2232/>
3. The State Standard of Basic Secondary Education. Postanova № 898 від 30.09.2020 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/
4. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (Наказ МОН від 19.02.2021 р. № 235 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/2021/02/22/nakaz-mon-vid-19-02-2021-235-pro-zatverdzhennia-typovoi-osvitni-oi-prohramy-dlia-5-9-klasiv-zakladiv-zahal-noi-seredn-oi-osvity/>
5. Модельні навчальні програми для 5-9 класів нової української школи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku?fbclid=IwAR0Su0XZPqyv3Rp0dsyWvSEg3V7nV5NoRkq8qpUgeJD636tTFRtDHre69Hg>
6. Новий освітній стандарт для 5-9 класів – що це за документ і що він змінює [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://nus.org.ua/questions/novyj-osvitnij-standart-dlya-5-9-klasiv-shho-tse-za-dokument-i-shho-vin-zminyuye/>
7. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції НУШ (МОН України №4.5/2303-21 від 06.08.2021) [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/83419/

8. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн.1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – К.: Либідь, 2003.
9. Бурса М. М. Нестандартні уроки з української літератури в старшій школі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/nestandartni-uroky-z-ukrainskoi-literatury-v-starshii-shkoli-577634.html>
10. Вікова та педагогічна психологія: Навчальний посібник. – К.: Просвіта, 2001.
11. Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко. Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світоглядний аналіз. – К.: Знання України, 2002.
12. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2004.
13. Журба К., Шкільна І. Квест як засіб формування національно-культурної ідентичності підлітків // Рідна школа. – 2017. – № 11-12.
14. Зарудня, І. Діалогове навчання у методиці літератури: з історії питання та практики використання / І. Зарудня // Всесвітня л-ра в середніх навчальних закладах України. – 2010. – №2. – С. 23-25.
15. Квест <https://osvitanova.com.ua/posts/1443-navchalnyi-kvest-navchaty-shukaty-hraty>
16. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження: Антологія 1917–1933: Поезія-проза-драма-есеї. – К.: Смолоскип, 2002.
17. Лілік, О. «Самотній на землі, як сонце на небі...»: урок-дослідження імпресіоністичних і екзистенціональних рис у новелі Михайла Коцюбинського «Intermezzo» / О. Лілік // Укр. мова і л-ра в школі. – 2009. – №2. – С. 22-25.
18. Літвінюк, О. В. Інтерактивні технології навчання на уроках літератури / О. В. Літвінюк // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2008. – №4. – С. 8-15.
19. Назаренко, О. До Лесі за наукою любові: урок-диспут за інтимною лірикою Лесі Українки / О. Назаренко // Українська мова й література в середніх школах, ліцеях, гімназіях та колегіумах. – 2011. – №3. – С. 61-64.
20. Павлів, І. «Нерівність душ – це гірше, ніж майна!»: урок-гендерне дослідження за романом «Маруся Чурай» / І. Павлів // Укр. мова й л-ра в навчальних закладах. – 2010. – №3. – С. 46-50.
21. Різні види нетрадиційних уроків. Дидактика. Навчальний посібник / І. В. Малафійк. – К.: Кондор, 2009.
22. Рудницька О. Формуючи творчу інтелектуальну особистість // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2002. – № 5.
23. Сократівське опитування: прийом для розвитку критичного мислення учнів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/post/sokrativske-opituvannya-priyom-dlya-rozvitku-kritichnogo-mislennya-uchniv>
24. Токмань Г. Специфіка, структура, типологія уроків літератури // Диво-слово. – 2003. – №10. – С. 38–40.
25. Фасоля А. Інтерактивне навчання на уроках української літератури у 5-7 класах: системність і систематичність / А. Фасоля // Українська мова і л-ра в школі. – 2007. – №6. – С. 20–24.

26. Фуллан М. Сили змін. Вимірювання глибини освітніх реформ / Пер. з англ. – Львів: Літопис, 2000.
27. Химинець В. В. Інноваційні технології навчання. – Ужгород: Вид. центр ЗППО, 2004.
28. Шевцова Л. Доба руїни і руїна людських душ: урок-диспут філологічного профілю за драматичною поемою Лесі Українки «Бояриня» / Л. Шевцова // Дивослово. – 2010. – №2. – С. 29-31.
29. Шльончик А. Людина – ти!: урок-філософське дослідження / А. Шльончик // Українська мова й література в середніх школах, ліцеях, гімназіях та колегіумах. – 2010. – №10. – С. 41–45.
30. Щербань П. М. Прикладна педагогіка. – К.: Вища школа, 2002.
31. Юшкевич С. Уроки із застосуванням інтерактивних методів навчання в 7-му класі / С. Юшкевич // Українська мова та л-ра (Шк. світ). – 2011. – №5–7. – С. 22–25.
32. Яценко Г. В. Всеволод Нестайко «Тореадори з Васюківки». Сторінками улюбленого твору: урок-проект у 6 класі / Г. В. Яценко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2010. – №28. – С. 28–31.

References

1. Law of Ukraine «On Education» [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/>
2. Law of Ukraine «On Complete General Secondary Education» [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <https://osvita.ua/legislation/law/2232/>
3. The State Standard of Basic Secondary Education. Postanova № 898 vid 30.09.2020 r. [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/
4. Typova osvityna prohrama dlya 5-9 klasiv zakladiv zahal'noyi seredn'oyi osvity (Nakaz MON vid 19.02.2021 r. № 235 [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <https://imzo.gov.ua/2021/02/22/nakaz-mon-vid-19-02-2021-235-pro-zatverdzhennia-typovoi-osvitn-oi-prohramy-dlia-5-9-klasiv-zakladiv-zahal-noi-seredn-oi-osvity/>
5. Model'ni navchal'ni prohramy dlya 5-9 klasiv novoyi ukrayins'koyi shkoly [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku?fbclid=IwAR0Su0XZPqxv3Rp0dsyWvSEg3V7nV5NoRkq8qpUgeJD636tTFRtDHre69Hg>
6. Novyy osvityny standart dlya 5-9 klasiv – shcho tse za dokument i shcho vin zminyuye [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <https://nus.org.ua/questions/novyj-osvitnij-standart-dlya-5-9-klasiv-shho-tse-za-dokument-i-shho-vin-zminyuye/>
7. Metodychni rekomendatsiyi shchodo orhanizatsiyi osvitynoho protsesu v per-shomu (adaptivnomu) tsykli / 5 klasakh zakladiv zahal'noyi seredn'oyi osvity za Derzhavnym standartom bazovoyi seredn'oyi osvity v umovakh realizatsiyi kontseptsiyi NUSH (MON Ukrayiny №4.5/2303-21 vid 06.08.2021) [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/83419/

8. Bekh I. D. Vykhovannya osobystosti: U 2 kn. Kn.1: Osobystisno oriyentovany pidkhid: teoretyko-tekhnologichni zasady. – K.: Lybid', 2003.
9. Bursa M.M. Nestandardni uroky z ukrayins'koyi literatury v starshiy shkoli [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <https://vseosvita.ua/library/nestandardni-uroky-z-ukrainskoi-literatury-v-starshii-shkoli-577634.html>
10. Vikova ta pedahohichna psykholohiya: Navchal'nyy posibnyk. – K.: Prosvita, 2001.
11. Hubers'kyy L., Andrushchenko V., Mykhal'chenko. Kul'tura. Ideolohiya. Osobystist': Metodoloho-svitohlyadnyy analiz. – K.: Znannya Ukrainy, 2002.
12. Dychkivs'ka I.M. Innovatsiyni pedahohichni tekhnolohiyi: Navchal'nyy posibnyk. – K.: Akademvydav, 2004.
13. Zhurba K., Shkil'na I. Kvest yak zasib formuvannya natsional'no-kul'turnoyi identychnosti pidlitkiv //Ridna shkola. – 2017. – № 11–12
14. Zarudnya, I. Dialohove navchannya u metodytsi literatury: z istoriyi pytannya ta praktyky vykorystannya / I. Zarudnya // Vsesvitnya 1-ra v serednikh navchal'nykh zakladakh Ukrainy. – 2010. – №2. – S. 23–25.
15. Kvest <https://osvitanova.com.ua/posts/1443-navchalnyi-kvest-navchaty-shukaty-hraty>
16. Lavrinenko YU. Rozstrilyane vidrozhennya: Antolohiya 1917-1933: Poeziya-proza-drama-esey. – K.: Smoloskyp, 2002.
17. Lilik O. «Samotniy na zemli, yak sontse na nebi...»: urok-doslidzhennya impresionistychnykh i ekzystentsional'nykh rys u noveli Mykhayla Kotsyubyns'koho «Intermezzo» / O. Lilik // Ukr. mova i l-ra v shkoli. – 2009. – №2. – S. 22-25.
18. Litvinyuk O. V. Interaktyvni tekhnolohiyi navchannya na urokakh literatury / O. V. Litvinyuk // Vyvchayemo ukrayins'ku movu ta literaturu. – 2008. – № 4. – S. 8–15.
19. Nazarenko, O. Do Lesi za naukoyu lyubovi: urok-dysput za intymnoyu lirykoyu Lesi Ukrayinky / O. Nazarenko // Ukrayins'ka mova y literatura v serednikh shkolakh, litseyakh, himnaziyakh ta kolehiumakh. – 2011. – №3. – S. 61–64.
20. Pavliv I. «Nerivnist' dush – tse hirshe, nizh mayna!»: urok-henderne doslidzhennya za romanom «Marusya Churay» / I. Pavliv // Ukr. mova y l-ra v navchal'nykh zakladakh. – 2010. - №3. – S. 46-50.
21. Rizni vydy netradytsiynykh uroktiv. Dydaktyka. Navchal'nyy posibnyk / I. V. Malafiyik – K.: Kondor, 2009
22. Rudnyts'ka O. Formuyuchy tvorchu intelektual'nu osobystist' // Ukrayins'ka mova y literatura v serednikh shkolakh, himnaziyakh, litseyakh ta kolehiumakh. – 2002. – № 5.
23. Sokratsivs'ke opytuvannya: pryom dlya rozvytku krytychnoho myslennya uchniv [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <https://naurok.com.ua/post/sokrativske-opytuvannya-priyom-dlya-rozvitku-kritichnogo-mislennya-uchniv>
24. Tokman' H. Spetsyfika, struktura, typolohiya uroktiv literatury //Dyvoslovo. – 2003. – №10. – S. 38–40.
25. Fasolya A. Interaktyvne navchannya na urokakh ukrayins'koyi literatury u 5-7 klasakh: systemnist' i systematychnist' / A. Fasolya // Ukrayins'ka mova i l-ra v shkoli. – 2007. – № 6. – S. 20–24.

26. Fullan M. Syly zmin. Vymiryuvannya hlybyny osvitnikh reform / Per. z anhl. – L'viv: Litopys, 2000.
27. Khymynets' V. V. Innovatsiyni tekhnolohiyi navchannya. – Uzhhorod: Vyd. tsentr ZIPPO, 2004.
28. Shevtsova, L. Doba ruyiny i ruyina lyuds'kykh dush: urok-dysput filolohichnoho profilyu za dramatychnoyu poemoyu Lesi Ukrayinky «Boyarynya» / L. Shevtsova // Dyvoslovo. – 2010. – №2. – S. 29–31.
29. Shl'onchyk, A. Lyudyna – ty!: urok-filosofs'ke doslidzhennya / A. Shl'onchyk // Ukrayins'ka mova y literatura v serednikh shkolakh, litseyakh, himnazyakh ta kolehiumakh. – 2010. – №10. – S. 41–45.
30. Shcherban' P.M. Prykladna pedahohika. – K.: Vyshcha shkola, 2002.
31. Yushkevych S. Uroky iz zastosuvanniam interaktyvnykh metodiv navchannya v 7-mu klasi / S. Yushkevych // Ukrayins'ka mova ta l-ra (Shk. svit). – 2011. – №5–7. – S. 22-25.
32. Yatsenko H. V. Vsevolod Nestayko «Toreadory z Vasyukivky». Storinkamy ulyublenoho tvoru: urok-proekt u 6 klasi / H. V. Yatsenko // Vyvchayemo ukrayins'ku movu ta literaturu. – 2010. – №28. – S. 28-31.

*Стаття надійшла до редакції 15.10.2023 р.
Стаття прийнята до друку 09.11.2023 р.*